

III. ÜNİTE: MİLLİ BİR DESTAN : YA İSTİKLAL YA ÖLÜM DERS NOTLARI

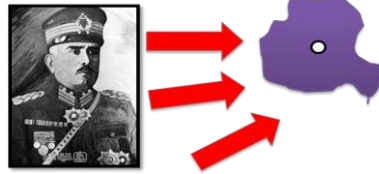
DOĞU VE GÜNEY CEPHELERİ

Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında işgallerin başlaması, ordunun dağıtılması ve İstanbul Hükümetinin buna sessiz kalması sonucunda işgaller genişleyerek devam etmiştir. **Türk ulusu** bu haksız işgaller karşısında vatan topraklarını savunmak için **doğuda Ermenilere, güneyde Fransızlara ve Ermenilere, batıda ise İngiltere'nin desteklediği Yunanlara** karşı mücadele etti.

CEPHE	DÜŞMAN	ORDU
DOĞU	Ermeniler	Osmanlı'dan kalma 15. Kolordu
GÜNEY	Fransız ve Ermeniler	Kuvayı Milliye birlikleri
BATI	Yunanlar	Düzenli Ordu

DOĞU CEPHESİ

Kazım Karabekir komutasındaki Osmanlı'dan kalma 15. Kolordu bu cephede **Ermenilere karşı** mücadele etmiştir.

I. Dünya Savaşı'nda **Kafkas Cephesi'nde** Ruslar ile birlikte hareket eden Ermeniler Rusya'da gerçekleşen Bolşevik İhtilali'ni fırsat bilerek Kafkasya'da kendi devletlerini kurmuşlardı. Rusların savaştan çekilmesinden sonra özellikle İngiltere'nin desteğini alan Ermeniler Wilson İlkelerini ve Mondros Ateşkes Antlaşması'ndaki 24. Maddeyi bahane ederek Doğu Anadolu'yu istemeye başladılar ve saldırıya geçtiler. Kazım Karabekir, Ermeni işgali altındaki **Sarıkamış, Kars ve Gümrü'yü** geri aldı. Böylece Ermenistan'ı barış istemek zorunda bıraktı. Ermeniler ile **Gümrü Barış Antlaşması** imzalandı.

Gümrü Barış Antlaşması (2-3 Aralık 1920)

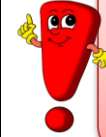
- Ermeniler işgal ettikleri yerlerden geri çekilecek.
- Kars, Iğdır, Sarıkamış ve Kağızman** Türk Hükümetine bırakılacak.
- Ermeniler, **Sevr Antlaşması'nın geçersiz olduğunu** kabul edecek ve Doğu Anadolu'ya yönelik toprak taleplerinden vazgeçecek.

Doğu cephesi kapanınca bu cephedeki birliklerin bir kısmı **Batı Cephesi'ne** nakledilmiştir.

TBMM'nin uluslararası alandaki **ilk askeri başarısı** Ermenistan'ı yenmesidir. **İlk siyasi başarısı** ise Gümrü Barış Antlaşması'nı imzalamasıdır. Bu antlaşmayla Ermenistan BMM'yi uluslararası alanda tanıyan **ilk devlet** olmuştur. Ayrıca **Sevr'i reddeden, Misak-ı Milli'yi kabul eden ilk devlet** Ermenistan olmuştur.

I. Dünya Savaşı sonrası ABD adına bölgede incelemelerde bulunan **General Harbord** hazırladığı raporda Ermenilerin katledildiği iddiasının yalan olduğunu ve **Türklerin Milli Mücadelede kararlı olduklarını** yazmıştır.

Doğu sınırlarımız ile ilgili anlaşmaları **GMK** olarak şifreleyebiliriz. (**Gümrü (1920), Moskova (1921) ve Kars (1921)**)

GÜNEY CEPHESİ

Mondros Antlaşması sonrası **Antep, Maraş ve Urfa** İngiltere tarafından işgal edildi. Ancak bir süre sonra İngilizler bu bölgeyi **Fransızlara bıraktı**. Fransızlar, bölgeyi işgal edebilmek için Ermenilerden de çeteler oluşturdu. Bölge halkı ise **Kuvâ-yı Milliye** birlikleriyle şehirlerini savundu.

Sakarya Savaşı sonrası imzalanan **Ankara Antlaşmasıyla** bu cephe kapandı.

“Gazi” Antep’in Kahramanları: Şahin Bey, Kılıç Ali Bey, Şehit Kamil

“Kahraman” Maraş’ın Kahramanları: Sütçü İmam, Rıdvan Hoca

“Şanlı” Urfa’nın Kahramanları: Ali Saip ve Onikiler

Adana’nın Kahramanları: Tayyar Rahmiye, Yüzbaşı Osman Bey

Hatay’ın Kahramanları: Kara Mehmet Çavuş

- Antep’e 1921’de **“Gazi”** ünvanı verilmiştir.
- Maraş’a 1973’te şehre **“Kahraman”** ünvanı verilmiştir.
- Urfa’ya 1984’te **“Şanlı”** ünvanı verilmiştir.

-Güney Cephesi’nin Kapanması

Güney Cephesi, Batı Cephesi’ndeki **Sakarya Zaferi sonrası 1921’de** TBMM ile Fransa arasında imzalanan **Ankara Antlaşması** ile kapanmıştır. Bu antlaşma sonucunda Fransızlar **Hatay hariç** işgal ettikleri yerlerden çekilmişlerdir.

Önemi: Fransa, TBMM ile antlaşma imzalayan ilk itilaf devleti olmuştur.

BATI CEPHESİ

Kuvâ-yı Millîye Birliklerinin Kaldırılma Nedenleri ve Düzenli Ordunun Kurulması

- Düzensiz ve disiplinsiz olmaları
- İhtiyaçlarını halktan zorla karşılamaları
- Halkı kendi usullerince cezalandırmaları
- Düşmanı yurttan atacak güce sahip olmamaları
- Gediz Taarruzunda başarısız olunması

Bu **olumsuzluklar** üzerine Millî Mücadele’yi disiplinli ve düzenli birliklerle yürütebilmek amacıyla BMM’de **düzenli bir ordu** kurulması kararı alındı. 1921 yılı başlarında BMM’ye bağlı düzenli bir ordu kuruldu.

Kuvâ-yı Millîye birliklerinin büyük bir bölümü düzenli orduya katılırken **Demirci Mehmet Efe ve Ethem Bey** gibi bazı Kuvâ-yı Millîye birlikleri isyan etti bu isyanlar düzenli ordu tarafından bastırıldı.

-Batı Cephesi Genel Özellikler

- İzmir’in işgali (15 Mayıs 1919) üzerine açılmıştır.
- Kurtuluş Savaşı’nın **kaderinin** belirlendiği cephedir.
- Bu cephede **Yunanlılara** karşı mücadele edilmiştir.
- Başlangıçta Kuvayı Milliye birlikleri ile mücadele verilmiş, ancak Temsil Kurulu’nun **Ali Fuat Paşa’yı** komutan olarak atamasıyla milli mücadelenin kontrolüne girmiştir.
- Batı Cephesi’nde düzenli ordunun kurulmasıyla ikiye ayrıldı **İsmet Paşa** asıl Batı cephesine, **Refet Paşa** da Güney cephesine komutan olarak atanmışlardır.
- Batı cephesi, Kurtuluş Savaşının **en uzun süren ve en şiddetli savaşların** yapıldığı cephesidir.
- Bu cephede **Yunanlılara** karşı **beş savaş** yapılmıştır. Bu savaşlardan **dört tanesi savunma bir tanesi taarruzdur**.

- Dört tane savaş kazanılmış bir tanesi kaybedilmiştir.
- Bu cephedeki savaşlar **11 Ekim 1922’de Mudanya Ateşkes Antlaşması’nın** imzalanmasıyla sona ermiştir.

❖ I. İnönü Savaşı (6-11 Ocak 1921)

- Savunma savaşı yapılmıştır.
- **Albay İsmet** Bey komutasındaki düzenli orduyla düşmana karşı mücadele edilmiştir.
- Hem **Yunanlılarla** hem **Çerkez Ethem** ile mücadele edilmiştir.

-Açılma Nedenleri

- Yunanlıların Eskişehir ve Ankara’yı alarak Milli Mücadele’yi sonlandırmak **TBMM’ye son vermek**.
- Çerkez Ethem isyanından **faaydalanmak** istenmesi.
- TBMM’ye **Sevr’i** kabul ettirmek.
- Yeni kurulan Türk ordusunu güçlenmeden **ortadan kaldırmak**.

-Sonuçları

Ulusal Sonuçları (İç Politika Açısından)

- TBMM’ye olan **güven artmıştır**.
- **Düzenli ordunun ilk zaferidir**.
- Düzenli orduya **katılım artmıştır**.
- İsmet Bey’in rütbesi albaylıktan generalliğe yükseltildi.
- **Teşkilat-ı Esasiye** 1921 Anayasası kabul edildi.
- 12 Mart 1921’de **İstiklal Marşı** kabul edildi.
- Çerkez Ethem isyanı bastırıldı.

Uluslararası Sonuçları (Dış Politika Açısından)

- TBMM **Londra Konferansı**na davet edildi. (21 Şubat- 12 Mart)
- **Afganistan ile Dostluk Antlaşması** imzalandı. (1 Mart 1921)
- Sovyet Rusya ile **Moskova Antlaşması** imzalandı. (16 Mart 1921)

-I. İnönü Savaşı Sonrası Yaşanan Gelişmeler

➤ 1921 Anayasası Teşkilat-ı Esasiye

- **Yeni Türk devletinin ilk anayasasıdır** 20 Ocak 1921’de kabul edildi.
- 1924 yılına kadar yeni anayasa hazırlanana kadar yürürlükte kaldı.

NOT: Daha önce meclisin adı Büyük Millet Meclisi (BMM) iken bu tarihten itibaren **Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)** olacaktır.

-Teşkilat-ı Esasiye’nin Özellikleri

- Egemenlik **kayıtsız şartsız** milletindir (1.madde)

Yorum: Milli egemenlik ilkesi benimsenmiştir.

- Yürütme gücü ve yasama yetkisi, milletin **tek temsilcisi** olan Büyük Millet Meclisinde belirir ve toplanır (2.madde)

Yorum: Güçler birliği ilkesi benimsenmiştir.

- Türkiye Devleti, Büyük Millet Meclisince yönetilir ve hükümeti “**Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti**” adını alır (3. Madde)

Yorum: Yeni bir devlet kurulduğunun kanıtıdır. Meclis hükümeti sistemi uygulanmıştır.

➤ Londra Konferansı (12 Mart 1921)

-Toplanma Nedenleri

- **Sevr Antlaşmasında** ufak değişiklikler yaparak TBMM Hükümetine kabul ettirmek.

- İtilaf Devletleri toplantıya sadece Osmanlı Hükümeti'ni çağırdı. TBMM Hükümeti'nin bir temsilci gönderebileceğini bildirdiler.
- **Mustafa Kemal**, TBMM Hükümeti'nin İtilaf Devletleri tarafından resmen çağrılmadıkça konferansa **bir temsilci göndermeyeceğini bildirdi**.
- Bu gelişmelerden sonra İtilaf Devletleri İtalya aracılığıyla TBMM Hükümetini toplantıya **resmen davet etti**.

Yorum: İtilaf Devletleri hem Osmanlı Hükümeti hem de TBMM Hükümeti'ni toplantıya çağırıp anlaşmazlıktan yararlanıp **Sevr'i kabul ettirmek istemiştir**.

Mustafa Kemal toplantıya temsilci göndermiştir çünkü:

- Misak-ı Milli'yi ve milli bağımsızlık mücadelesini **dünya kamuoyuna** duyurabilmek.
- “**Türkler barışa yanaşmıyor**” propagandasını çürütmek.
- Resmi olarak tanınmak.

İtilaf Devletleri adına: İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunanistan katıldı.

İstanbul Hükümeti adına: Tevfik Paşa

TBMM adına: Bekir Sami Bey

Tevfik Paşa: *Ben sözü Türk Milleti'nin hakiki temsilci olan TBMM baştemsilcisine bırakıyorum demiştir.*

Yorum: İtilaf Devletleri'nin **oyunu bozuldu** olası bir çekişme engellendi.

-Londra Konferansı'nın Önemi

- İtilaf Devletleri'nin **Türkler savaşı yanlısıdır** propagandası çürüdü.
- Milli Mücadele ve bağımsızlık mücadelesi tüm dünyaya duyuruldu.

- İtilaf Devletler TBMM'nin varlığını **resmen** tanıdılar.
- İtilaf Devletleri arasındaki **görüş ayrılığı** arttı.
- Bir sonuca varılamadı.

➤ **Afganistan İle Dostluk Antlaşması (1 Mart 1921)**

- Moskova'da TBMM Hükümeti temsilcileri ile Afganistan arasında imzalandı.
- Her iki devlet birbirini **bağımsızlığını** tanıdı.

Yorum: TBMM'yi ve Misakı Milli'yi tanıyan **ilk Müslüman ülke Afganistan'dır**.

- Taraflardan biri saldırıya uğradığı zaman, saldırıya uğrayan devlete diğeri **yardım edecektir**.

Yorum: Dış politikada **birlikte hareket** edileceğini gösterir.

- TBMM, Afganistan'a subay ve öğretmen gönderecektir.

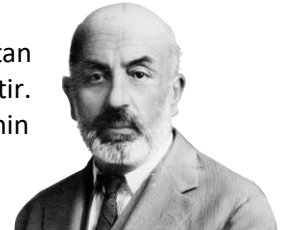
Yorum: TBMM eğitim ve askeri alanda yardım etmeyi kabul etmiştir.

- TBMM Hükümeti'nin **İslam dünyasında ve uluslararası alanda tanınmasına** katkı sağlamıştır.

➤ **İstiklal Marşı'nın Kabulü (12 Mart 1921)**

Her devlet, milletin duygu ve heyecanını yansıtan bir marşı millî marş olarak kabul etmiştir. TBMM'nin açılması ve yeni bir Türk Devleti'nin kurulması ile **millî marş** ihtiyacı ortaya çıkmıştı.

Millî marş yazılması konusundaki ilk çalışmaları **Maarif Vekili (Eğitim Bakanı) Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey** yaptı.

Mehmet Âkif, Ankara'daki **Tacettin Dergahı'nda** kısa bir süre içinde büyük bir heyecanla millî marşın yazımını tamamlamış ve yarışmada birinci olmuştur.

Mecliste okunan İstiklal Marşı, **12 Mart 1921'de** millî marş olarak kabul edildi. 1930 yılında **Osman Zeki Üngör** tarafından bestelendi.

➤ Moskova Antlaşması (16 Mart 1921)

TBMM ile **Sovyet Rusya** arasında imzalanmıştır.

Anlaşmanın bazı maddeleri

- Taraflardan birinin tanımadığı bir antlaşmayı diğer taraf da tanımayacaktır.

Yorum: Sovyet Rusya Sevr'i reddeden ilk Avrupalı devlet oldu. İki devletin dış politikada **birlikte hareket** edeceğini gösterir.

- Kars, Ardahan ve Artvin** TBMM Hükûmeti'ne; **Batum** Gürcistan'a; **Nahcivan** Azerbeycan'a bırakılacaktır.

Yorum: Batum Misakı Milli' den ilk tavizdir.

- Osmanlı Devleti ile Çarlık Rusya'sı arasında yapılan bütün antlaşmalar **geçersiz** sayılacaktır.

Yorum: Bu madde ile iki yeni devletin kurulduğu görülür.

- Sovyetler Birliği Misakımillî'yi tanıyacak ve kapitülasyonlardan vazgececektir.

Yorum: Sovyet Rusya Misakımillî'yi tanımıştır.

Moskova Antlaşmasıyla **doğu sınırimız** büyük ölçüde çizilmiş bu sınırimızın güvenliği sağlanmış oldu. **Doğu Cephesi'nde bulunan askeri güçler diğer cephelere kaydırıldı.**

❖ II. İnönü Savaşı (26 Mart- 1 Nisan 1921)

-Açılma Nedenleri

- Londra Konferansı'nın **başarısız olması.**
- Yunanlıların **I. İnönü Savaşı'nın** öcünü almak istemeleri.
- Yunanlıların Eskişehir ve Ankara'yı alarak TBMM'ye ve Milli Mücadeleye **son vermek istemesi.**
- Sevr'i** Türk milletine zorla onaylatmak istenmesi.

-Sonuçları

- TBMM'ye ve düzenli orduya **güven arttı.**
- İtalya Anadolu'da işgal ettiği yerleri **boşaltma kararı aldı.**
- Fransa TBMM ile görüşmek için fırsat bekledi.
- İtilaf Devletleri arasında **görüş ayrılığı artmıştır.**

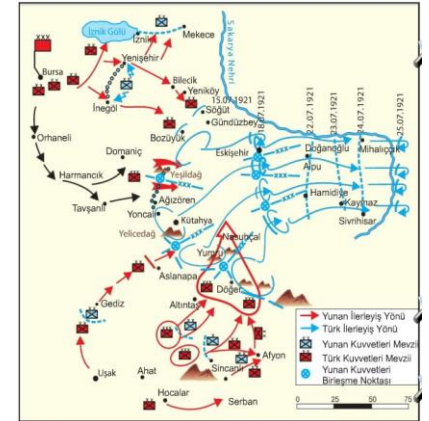
Mustafa Kemal'in İsmet Paşa'ya çektiği telgrafta **"Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makus(kötü) talihini de yendiniz. " diyerek İsmet Paşa'yı kutladı.**

❖ Kütahya Eskişehir Savaşları (10-25 Temmuz 1921)

-Açılma Nedenleri

- Yunanlıların **I. ve II. İnönü Savaşı'nın** öcünü almak istemesi.
- Eskişehir ve Ankara'yı alarak **TBMM'ye son vermek istenmesi.**
- Sevr'i** Türk milletine kabul ettirmek istenmesi.

Mustafa Kemal'in emriyle ordu, **Sakarya Irmağı'nın doğusuna** çekildi Bu taktiksel geri çekilişle **Türk ordusunun daha fazla kayıp vermesi önendi.**

Eskişehir - Kütahya Savaşlarının Yapıldığı Yer ve Tarafların Harekâtı

-Sonuçları

- Eskişehir, Kütahya ve Afyon** kaybedildi.
- Ordu, **Sakarya Irmağı'nın doğusuna** çekildi.
- Meclisin **Ankara'dan Kayseri'ye** taşınması gündeme geldi.
- İtalya Anadolu'yu boşaltma kararından **vazgeçti.**
- Mustafa Kemal'e Başkomutanlık yetkisi** üç aylığına verildi (Meclisin tüm yetkileri Mustafa Kemal'e verildi. Hızlı karar alabilmek adına).
- TBMM Hükûmeti ile anlaşma zemini arayan Fransa, ikili görüşmeleri **erteleme kararı** almıştır.

MAARİF KONGRESİ (15-21 Temmuz 1921)

Kütahya-Eskişehir Savaşları sırasında, Yunanların saldırıya geçtikleri günlerde Mustafa Kemal Ankara'da Maarif Kongresi'nin toplanmasını istedi.

Bağımsızlık savaşının en buhranlı döneminde Mustafa Kemal'in böyle bir kongreyi toplamak istemesi onun eğitime, bağımsızlık savaşı kadar önem verdiğini göstermektedir.

-Kongrenin Toplanması

Dönemin Maarif Vekili (Eğitim Bakanı) Hamdullah Suphi Bey savaş nedeni ile kongreyi erteleme isteğini Mustafa Kemal'e iletmıştır.

Mustafa Kemal Hamdullah Suphi Bey'e şu cevabı vermiştir:

"...Hayır hayır ertelemeyin, cahillikle, ilkellikle savaş, düşmanla savaştan daha az önemli değildir. Toplantıya katılacağım..."

Yorum: Savaşın olduğu bir dönemde Maarif Kongresi'nin düzenlenmesi, kongrenin ertelenmemesi Mustafa Kemal'in eğitime verdiği önemi gösterir. Ayrıca kamuoyuna Millî Mücadele'nin zafere ulaşacağından emin olduğu mesajı verilmiştir.

-Kongreyle:

- Türkiye'nin gelecekteki eğitim politikalarının temelleri atıldı.
- Milli ve çağdaş eğitimin temelleri atıldı.

Mustafa Kemal'in eğitimle ilgili sözleri

Mustafa Kemal: "Eğitimdir ki, bir milleti ya özgür, bağımsız, şanlı, yüksek bir topluluk halinde yaşatır ya da esaret ve sefaletle terkederek."

BAŞKOMUTANLIK YASASI (5 AĞUSTOS 1921) VE TEKÂLİF-İ MİLLİYE (MİLLÎ YÜKÜMLÜLÜKLER) EMİRLERİ (7-8 Ağustos 1921)

5 Ağustos 1921'de Meclis tarafından çıkarılan bir kanunla başkomutanlık yetkisi 3 aylık bir süreyle Mustafa Kemal'e verildi.

TBMM'nin yetkileri (yasama, yürütme) Mustafa Kemal'e geçti.

Yorum: Amaç savaş ortamında hızlı kararlar alabilmek.

Mustafa Kemal, başkomutanlık yasama yetkisini kullanarak 7-8 Ağustos 1921'de Tekalif-i Millîye Emirleri'ni (Millî Vergi Emirleri) yayımladı. Emirlerin yerine getirilmesinde yaşanabilecek hukuki sorunları çözmek için bazı illerde İstiklal Mahkemeleri kurulmuştur.

Yorum: Yaşanabilecek sorunlara karşı önlemler alınmak istenmiştir.

-Tekâlif-i Millîye Emirleri'nin bazı maddeleri şunlardır:

- Her ilçede Tekalif-i Millîye Komisyonu oluşturuldu.

Yorum: Düzenli bir şekilde hareket edebilmek, çalışmalar yapmak amaçlanmıştır.

- Yurtta her ev, birer kat çamaşır, birer çift çorap ve çarık hazırlayıp komisyona verecektir

Yorum: Ordunun giyecek, kıyafet ihtiyacı karşılanması amaçlanmıştır.

- Halkın elinde bulunan, savaşa elverişli bütün silah ve cephane üç gün içinde komisyona verilecektir.

Yorum: Ordunun silah ihtiyacının giderilmesi amaçlanmıştır.

- Halkın elinde bulunan yaylı araba ve kağı arabaları ile deve ve merkeplerin %20'sinin teslimi istendi.

Yorum: Ordunun ulaşım ihtiyacının karşılanması amaçlanmıştır.

- Taşıtı olanlar, ayda bir kez yüz kilometrelik mesafeye bedelsiz olarak askeri nakliye yapacaktır.

Yorum: Ordunun ulaşım ihtiyacının karşılanması amaçlanmıştır

- Tüccar ve halkın elinde bulunan çamaşırlık **bez**, **kaput bezi**, **pamuk**, **yıkanmış ve yıkanmamış yün**, **tiftik**, **kalin bez**, **kösele**, **demir kundura çivisi**, **tel çivi**, **kundura** ve **saraç ipliği**, **nal**, **yular**, **kaşağı** gibi malların parası sonra ödenmek üzere yüzde kırkına el konulacaktır.

Yorum: Ordunun giyecek (kıyafet) ihtiyacının karşılanması amaçlanmıştır.

- Halkın elinde bulunan **buğday**, **saman**, **un**, **arpa**, **fasulye**, **nohut**, **şeker**, **sabun**, **yağ** gibi ürünlerin parası sonra ödenmek üzere yüzde kırkına el konulacaktır.

Yorum: Ordunun **gıda (yiyecek)** ihtiyacının karşılanması amaçlanmıştır.

- Demirci, marangoz, tesviyeci, saraç ve arabacı esnafları ile kılıç, mızrak yapabilecek sanatkârlar tespit edilerek görevlendirildi.

Yorum: Ordunun çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması amaçlanmıştır.

- Ülkenin bütün sahipsiz mallarına el konulacak.

Yorum: Ordunun ekonomik ve çeşitli ihtiyaçlarının giderilmesi amaçlanmıştır.

Yayımlanan emirler karşısında **Türk milleti**, **maddi ve manevi bütün kaynaklarını ordu için seferber etmiştir**. Halkın, ordusuna yaptığı destek sadece Sakarya Savaşı ile sınırlı kalmamış, **Millî Mücadele'nin sonuna kadar devam etmiştir**.

-Türk Halkının Fedakârlığı

Türk milletinin gösterdiği dayanışma, millî birlik ve beraberlik sayesinde ordu ile millet bir araya gelmiş ve topyekûn bir harp başlatılmıştı. Tekalif-i Milliye Emirleri Türk ordusunun saldırı gücüne ulaşmasını sağlamıştır.

Türk milleti; vatanseverlik, fedakârlık, millî birlik ve beraberlik, millî dayanışma, yardımlaşma, bağımsız yaşama düşüncesini bütün dünyaya göstermiştir.

Tekâlif-i Milliye Emirleri, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesine olan inancını artırırken toplumda **millî birlik ve beraberliği** güçlendirmiştir.

DİRENİŞTEN DİRİLİŞE SAKARYA'DAN BÜYÜK TAARUZ'A

❖ SAKARYA MEYDAN SAVAŞI (23 AĞUSTOS-13 EYLÜL 1921)

-Açılma Nedenleri

- Yunanlıların Ankara'yı alarak TBMM ve **Millî Mücadeleye son vermek** istemesi.
- Yunanlıların Kütahya-Eskişehir Savaşlarından sonra geri çekilen **Türk kuvvetlerini tamamen yok etmek** istemesi.
- İtilaf devletlerinin **Sevr'i kabul ettirmek** istemesi.

-Savaşın Gelişimi

- Yunan ordusu 23 Ağustos 1921'de Sakarya Nehrinin doğusuna geçmek için **saldırıya geçmiştir**.
- Yunan ordusu Sakarya Meydan Savaşının ilk aşamasında **Ankara'nın yakınındaki Polatlı'ya kadar ilerlemiştir**.

- Yunan ordusunun ilk saldırısı karşısında 100 kilometrekarelik cephede Türk savunma hatlarında yer yer bozulmalar görülmüştür. Bunun üzerine başkomutan Mustafa Kemal tarihe geçecek emrini vermiştir:

"Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O satıh, bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı, vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça, terk olunamaz."

Yorum: Mustafa Kemal'in ustaca uyguladığı ve çizgi savunması yerine vatan savunmasını esas alan bu savaş taktiği sayesinde, Türk ordusu 5 Eylül'de üstünlüğü ele geçirmiştir. Sakarya Savaşı'nda Yunanların lehine olan durum, Mustafa Kemal'in askeri dehası ve ileri görüşlülüğü sayesinde yapılan taktik değişikliği ile Türk ordusu lehine dönmüştür.

- Uğradığımız ağır kayıplardan dolayı Mustafa Kemal tarafından "Sakarya Melhame-i Kübrası" (Sakarya Kan Gölü) adı verilen bu savaşa Subay Savaşı da denildi.
- Türk ordusu saldırıya geçmiş ve Yunan kuvvetlerini yenmiştir. Böylece 22 gün 22 gece süren Sakarya Meydan Savaşı 13 Eylül 1921'de Türk ordusunun kesin zaferiyle sonuçlanmıştır.

-Sakarya Meydan Savaşı Sonuçları:

- 1683 II.Viyana Kuşatması'ndan beri Avrupalılar karşısındaki geri çekiliş süreci sona ermiştir.
- Yunanlılar saldırı gücünü kaybetmiş ve savunmaya çekilmiştir.
- Halkın orduya güveni ve savaşın kazanılacağına olan inancı artmıştır.
- Mustafa Kemal'e Gazilik unvanı ve Mareşallik rütbesi verilmiştir.

- TBMM'nin uluslararası alanda saygınlığı artmıştır.
- Ukrayna ile dostluk antlaşması yapılmıştır.
- İtalya, tamamen Anadolu'yu terk etmiştir.
- Kafkas ülkeleri ile doğu sınırimızı kesin çizen Kars Antlaşması(13 Ekim 1921) yapılmıştır.
- Fransa ile Ankara Antlaşması (20 Ekim 1921) imzalanmış ve Güney Cephesi kapanmıştır.
- İtilaf Devletleri TBMM'ye barış önerisinde bulunmuştur. Ancak Sevr tekrar gündeme getirildiği için bu öneri kabul edilmemiştir.

➤ Kars Antlaşması (13 Ekim 1921)

Ermeniler ile imzalanan Gümrü Antlaşması ve daha sonra Ruslarla yapılan Moskova Antlaşması'yla Türkiye'nin doğu sınırı çizilmişti. Sakarya Zaferi'nin ardından Rusya'nın aracılığı ile 13 Ekim 1921'de TBMM ile Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan arasında Kars Antlaşması imzalanmıştır.

-Antlaşmanın bazı maddeleri:

- İstanbul'un güvenliği sağlanırsa Boğazlar ticarete açılacak.
- Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan cumhuriyetleri, Türkiye'nin tanımadığı bir antlaşmayı tanımayacak.
- Nahcivan bölgesine özerklik verilecek.
- Taraflar arasında ticaret, gümrük, sağlık, güvenlik gibi konularda iş birliği yapılacaktır.

Kars Antlaşması ile beraber doğu sınırimız kesin bir şekilde çizilmiştir.

➤ **Ankara Antlaşması (20 Ekim 1921)**

Anadolu'nun güneyini işgal etmek için gelen ancak büyük bir direnişle karşılaşan **Fransızlar, Sakarya Zaferi'nden sonra Anadolu'dan ayrılmaya karar vermişlerdir.** Bunun için TBMM ile **20 Ekim 1921'de Ankara Antlaşması'nı** imzalamışlardır.

-Antlaşmanın bazı maddeleri:

- Taraflar arasındaki **savaş durumu sona erecek.**
- Savaş esirleri karşılıklı olarak serbest bırakılacak.
- Fransa, **Hatay hariç** işgal ettiği **Güney illerinden çekilecek.** (Bati Cephesinde yaşananlar Güney Cephesini etkilemiştir.)
- **İskenderun (Hatay)** için özel bir yönetim oluşturulacak, **resmi dil Türkçe** olacak, **Türk kültürünün** geliştirilmesi amacıyla her türlü kolaylık sağlanacak. (Hatay Misak-ı Milli sınırlarımızdan verdiğimiz **ikinci tavizdir.** Bu madde oradaki **Türk kültürünü korumaya çalıştığımızı** gösterir.)

Ankara Antlaşması ile ilk kez bir İtilaf Devleti TBMM ile antlaşma imzalamış ve **İtilaf Devletleri bloku dağılmıştır.** Ayrıca **Fransa, Misak-ı Milli'yi tanıyan ilk itilaf devleti olmuştur.**

❖ **BÜYÜK TAARRUZ (26 Ağustos 1922) VE BAŞKOMUTANLIK MEYDAN SAVAŞI (30 Ağustos 1922)**

Sakarya Savaşı sonrası Taarruz gücünü kaybeden Yunanistan aldıkları yerleri korumak için savunmaya çekilmiştir. Bu esnada İtilaf Devletleri de Yunanistan'a zaman kazandırmak için TBMM'ye barış teklif etmiştir. **Fakat TBMM Sevr'in yumuşatılmış hali olan bu barışı kabul etmemiştir ve taarruz hazırlıklarına başlamıştır.**

-Savaş için Yapılan Hazırlıklar

- Ordunun **asker sayısı arttırılmış** ve saldırı için gerekli eğitimler verilmiştir.

- Mustafa Kemal'in **başkomutanlık görevi** zafer kazanılincaya kadar uzatılmıştır.
- Fransa, İtalya ve Rusya'dan **silah ve cephane satın alınmıştır.**
- **Tekalif-i Millîye Emirleri** bütün yurttta uygulanmıştır.
- İstanbul'dan Anadolu'ya silah, cephane ve çeşitli malzemeler taşınmıştır.

-Savaşın Gelişimi

Hazırlıklarını tamamlayan Türk ordusu **26 Ağustos 1922'de, Kocatepe'den (Afyon) taarruza** geçmiştir. Türk saldırısını Eskişehir yönünden bekleyen ve buna göre hazırlıklar yapan şaşkın Yunan kuvvetlerinin savunma hatları **kısa süre içerisinde çöktürülmüştür.**

Yunan ordusu, 30 Ağustos 1922'de **Dumlupınar'a** sıkıştırılmıştır. Burada gerçekleşen Mustafa Kemal Paşa'nın idare ettiği **Başkomutanlık Meydan Savaşı'nda** Yunan kuvvetleri bozguna uğramış ve geri çekilmeye başlamıştır.

NOT: Başkomutanlık Meydan Savaşı sonucunda **Yunan ordusu başkomutanı General Trikopis dahil olmak üzere çok sayıda Yunan esir alınmıştır.**

Geri çekilen Yunan kuvvetlerinin tekrar toplanmasını engellemek isteyen Mustafa Kemal Paşa, Türk ordusuna tarihi emrini vermiştir:

"Ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!"

Bu emirle birlikte ilerleyen Türk ordusu **1 Eylül'de Uşak'ı 2 Eylül'de Eskişehir'i 6 Eylül'de Balıkesir'i 9 Eylül'de İzmir'i 10 Eylül 1922'de de Bursa'yı** işgalden kurtarmıştır. 18 Eylül 1922'de kalan Yunan kuvvetleri de zor bela gemilere binerek **Anadolu'yu tamamen terk etmişlerdir.**

Bu zaferle birlikte Anadolu'daki **Yunan işgali sona ermiştir**. Fakat ülkede Doğu Trakya ve özellikle İstanbul'da işgal devam etmektedir. Buralardaki işgalleri sona erdirmek için **diplomasi yolu** tercih edilecektir.

-Büyük Taarruz'un Sonuçları

- Batı Anadolu düşman işgalinden kurtarılmıştır.
- Kurtuluş Savaşı'nın askeri savaş dönemi sona ermiştir. Diplomasi dönemi başlamıştır.
- Mudanya Ateşkes Antlaşması'na zemin oluşmuştur.
- Savaşın komutanlarından olan **Fevzi Çakmak'a Mareşallik rütbesi** verilmiştir.

➤ Mudanya Ateşkes Antlaşması (11 Ekim 1922)

Bursa'nın **Mudanya Limanı'nda** yapılmıştır. Türkiye'yi **İsmet Paşa'nın** temsil ettiği görüşmelere İngiliz, Fransız ve İtalyan temsilcileri katılmıştır. Yunan temsilcisi ise konferansa katılmayıp görüşmeleri limandaki gemiden takip etmiştir.

-Antlaşmanın Bazı Maddeleri

- Türk ve Yunan kuvvetleri arasındaki çarpışmalar durdurulacak.

Yorum: Savaşın askeri aşamasının **resmen sona erdiğini** gösterir.

- Yunan işgal kuvvetleri, on beş gün içinde Doğu Trakya'yı boşaltacak.

Yorum: Doğu Trakya savaşılmadan kurtarılmıştır. **Bu siyasi bir başarıdır.**

- TBMM Hükûmeti, barış antlaşması imzalanıncaya kadar Marmara ve Doğu Trakya'ya asker konuşlandırmayacak. Fakat Doğu Trakya'nın güvenliğini sağlamak için 8000 Türk jandarma birliği görevlendirilecek.
- **İstanbul ve Boğazlar TBMM Hükûmeti'ne bırakılacak.**

Yorum: İstanbul ve Boğazlar savaşılmadan kurtarılmıştır. **Bu bir siyasi başarıdır.**

- Barış antlaşması yapıncaya kadar, İtilaf Devletleri Boğazlarda kalabilecek.

-Antlaşmanın Önemi:

- Bu antlaşmayla beraber Doğu Trakya, İstanbul ve Boğazların TBMM'ye bırakılması ile **Osmanlı Devleti hukuken yok sayılmıştır.**
- Savaş yapılmadan **Doğu Trakya ve İstanbul** kurtarılmıştır.
- **Askeri zaferin ardından gelen siyasi bir zaferdir.**
- **Lozan Barış Antlaşması'na** zemin oluşturmıştır.
- Yunanistan'ın **Büyük Yunanistan tezi** çökmüştür.
- Yunanların Anadolu'daki işgallerinin başarısızlıkla sonuçlanması **İngiltere'de Lloyd George (Lloyd Corc) Hükûmeti'nin** istifasına yol açtı. **Bu da TBMM adına dış politikada siyasi bir zaferdir.**

LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI (24 TEMMUZ 1923)

Atatürk, barış görüşmelerinin İzmir'de yapılmasını istiyordu. Çünkü Yunanların Anadolu'yu terk ederken İzmir'e verdikleri zararı tüm dünyaya göstermek istiyordu. Fakat konferans tarafsız bir ülke olan **İsviçre'nin Lozan** kentinde yapılması kararlaştırıldı.

İtilaf Devletleri konferansa Ankara Hükûmetinin yanında Sevr Antlaşması'na imza atan **Osmanlı Hükûmetini de** davet etmişlerdir.

Amaç: İtilaf Devletleri, Türk tarafını ikiye bölmeyi ve taraflar arasında çıkacak anlaşmazlıktan faydalanarak amaçlarına daha kolay ulaşmayı planlıyorlardı.

TBMM barış görüşmelerinde ikilik çıkmasını önlemek amacıyla **1 Kasım 1922'de Saltanat'ı kaldırdı.** (Böylelikle İtilaf Devletleri amaçlarına ulaşamadı.)

- 30 Ekim 1918 **Mondros Ateşkes Antlaşması** ile Osmanlı Devleti fiilen sona erdi. (**Fiilen sona erme:** bir devletin topraklarının işgal edilmesi, devletin işlevini kaybederek kayıtsız şartsız teslim olmasıdır.)
- 11 Ekim 1922 tarihinde **Mudanya Mütarekesi** Osmanlı Devleti hukuken sona erdi. (**Hukuken sona erme:** bir devletin başkentinin işgal edilmiş olması başka bir gücün muhatap alınması.)
- 1 Kasım 1922 **Saltanat'ın kaldırılması** ile Osmanlı Devleti resmen sona erdi. (**Resmen sona erme:** Bir devletin yıkılıp yerine yeni bir devletin kurulması eski devletin yaptığı antlaşmaların geçersiz yeni devletin yaptığı antlaşmaların geçerli olması)

-Lozan'a Katılan Devletler

Konferansa İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Yugoslavya ve Türkiye katıldı.

Sovyet Rusya ve **Bulgaristan** Boğazlar konusu görüşülürken bulunmuş, **ABD** ise gözlemci olarak katılmıştır. Gözlemci olan ABD'nin yanı sıra **Belçika** ve **Portekiz** de konferansta hazır bulundu.

Mudanya Ateşkes Antlaşması'ndaki başarıdan dolayı konferansta **Türkiye'yi İsmet Paşa** temsil etmiştir.

TBMM, Lozan'a gidecek heyetten kapitülasyonlar ve Ermeni Devleti'nin kurulması konusunda kesinlikle taviz verilmemesini istedi.

Yorum: Toprak bütünlüğünden, bağımsızlıktan ve egemenlik haklarından taviz verilmek istenmediğini gösterir.

20 Kasım 1922'de başlayan ilk görüşmeler Kapitülasyonlar, Boğazlar, Ermeni yurdu, Musul gibi konularda antlaşma sağlanamadığı için 4 Şubat 1923'te kesilmiş ancak daha sonra görüşmelere yeniden başlanmış ve **24 Temmuz 1923'te Lozan Barış Antlaşması** imzalanmıştır.

SINIRLAR:

Yunanistan Sınırı: Meriç Nehri sınır olarak kabul edildi. Doğu Trakya Türklerle, Batı Trakya ise Yunanlara bırakıldı.

Suriye Sınırı: 20 Ekim 1921'de Fransızlarla imzalanan **Ankara Antlaşması'ndaki** şartlar aynen kabul edildi.

Irak Sınırı: Bir anlaşma sağlanamadı. Bu anlaşmazlıkların Türkiye ile İngiltere arasında barıştan sonraki **9 ay içerisinde** yapılacak ikili görüşmelerle çözülmesi kararı alındı.

Doğu Sınırı: Moskova ve Kars Antlaşmasına göre olacak. İran sınırı **Kasr-ı Şirin Antlaşmasına** göre olacaktır.

Adalar: Gökçeada ve Bozcaada Türkiye'ye, diğer Ege adaları Yunanistan'a, On İki Ada ise İtalya'ya bırakıldı.

Boğazlar: İstanbul ve Çanakkale Boğazları, Türkiye başkanlığındaki "Uluslararası Boğazlar Komisyonu" tarafından yönetilecek. Boğazların her iki yakası askerden arındırılacak. Boğazlardan geçiş serbest ve ücretsiz olacak.

- Boğazların savunulması **Milletler Cemiyetinin** güvencesi altında olacak.

Yorum: Boğazlarda uluslararası bir komisyonun bulunması **Türkiye'nin egemenlik haklarını kısıtlamıştır.**

Kapitülasyonlar: Kesin olarak kaldırılmıştır.

Yorum: Ekonomik bağımsızlık sağlanmış, egemenlik haklarımızı kısıtlayan bir durum ortadan kalkmıştır.

Azınlıklar: Anadolu'daki (İstanbul hariç) Rumlar ile Yunanistan'daki (Batı Trakya hariç) Türkler mübadele edilecek.

Yorum: Anadolu'daki **Türk nüfusu artmıştır.**

- Anadolu'daki bütün gayrimüslimler Türk vatandaşı kabul edilmiştir.

Yorum: Yabancı devletlerin azınlıkları bahane ederek **iç işlerimize karışmaları engellenmiştir.**

Borçlar: Düyûn-u Umûmiye Teşkilatı kaldırılacak.

Yorum: Ekonomik bağımsızlığımızı engelleyen bir durum ortadan kalktı.

- Osmanlı borçları, Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıyla ortaya çıkan **yeni devletler ve Türkiye arasında** paylaştırılacaktır.

Savaş Tazminatı: Yunanistan, **Karaağaç ve çevresini** savaş tazminatı olarak Türkiye'ye verecek.

Yorum: Yunanistan savaşın sorumluluğunu üstlenmiştir.

Yabancı Okullar: Türkiye'deki **bütün yabancı okulların** Türk devletinin düzenleyeceği esaslara göre eğitim yapmaları kararlaştırılmıştır.

Fener Rum Patrikhanesi: Türkiye aleyhinde **siyasi faaliyetlerde bulunmamak şartıyla açık kalması** kararlaştırılmıştır.

Lozan Antlaşmasının bazı maddeleri **Misak-ı Milliye** aykırı olsa da **Sevr Antlaşmasına göre büyük kazanımlar** elde edilmiştir.

Misakımillî sınırlarına tam olarak ulaşamamıştır. Ancak Lozan'da çözümlenemeyen sorunların bir bölümü Atatürk dönemi Türk dış politikasının temel konularını oluşturmuştur. Antlaşma sonucunda Türkiye'nin lehine çözümlenemeyen **Boğazlar ve Hatay sorunları daha sonradan çözüme kavuşturulmuştur.**

-Lozan Barış Antlaşması'nın Önemi

- Türk milletine yaşam hakkı tanımayan ve onu her yönüyle esir alan **Sevr Antlaşması yürürlükten kaldırılmıştır.**
- Uzun yıllardır devam eden **kapitülasyonlar kaldırılarak** ekonomik bağımsızlık yolunda çok önemli bir adım atılmıştır.
- Türk milletinin kazandığı zafer, dünyanın diğer bölgelerinde yaşayan **ezilen uluslar için bir umut ışığı** olmuştur.
- Dünya devletler ailesinin eşit ve saygın bir üyesi olarak uluslararası siyasetteki yerini aldı.
- Bugün hala geçerliliğini koruyan bu antlaşma, **yeni kurulan Türk Devleti'ni ve onun bağımsızlığını dünyaya ilan etmiştir.**
- **Misak-ı Milli sınırları büyük ölçüde gerçekleştirilmiştir.**

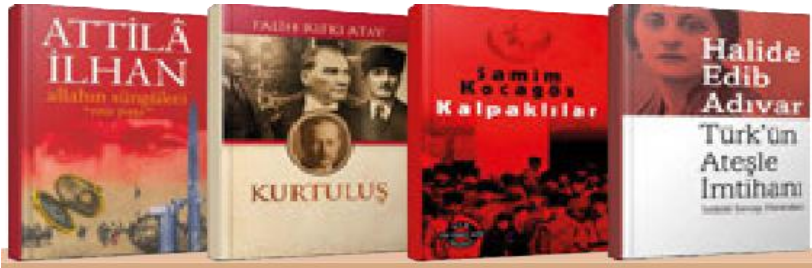
-Lozan'dan Kalan Sorunlar

- **Musul Sorunu (Irak sınırı)** (1926 Ankara Antlaşması ile çözülmüştür.)
- **Hatay Sorunu** (1939 Hatay'ın Anavatana katılması ile çözülmüştür.)
- **Boğazlar Komisyonu** (1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile çözülmüştür.)

Atatürk Lozan için; *“Tarihte benzeri görülmemiş bir siyasi zaferdir.”* demiştir.

İsmet Paşa'nın konferans açılışında söylediği *“Bütün medeni milletler gibi hürriyet ve istiklal istiyoruz.”* sözü, konferanstan Türk tarafının ne beklediğini açıkça ortaya koymuştur.

SANAT VE EDEBİYAT ESERLERİNDE MİLLİ MÜCADELE

Millî Mücadele Dönemi'nde meydana gelen olaylar birçok **sanatçımıza** esin kaynağı olmuştur.

Roman, hikâye, şiir, resim, heykel, tiyatro ve sinema alanında yüzlerce eser bu büyük mücadeleyi konu edinmiştir.

Cephede savaşan askerlerin yaşamları, düşman ile yapılan mücadeleler, halkın **Tekalifi Milliye Emirlerince** yaptığı yardımlar, İşgal altında olan yerdeki halkın tutumu, Anadolu halkının göstermiş olduğu mücadeleye ve benzer **bir çok konuya yer verilmiştir.**

Yazılan romanlar, hikayeler Milli Mücadele Dönemi'nin **edebiyata** yansımasıdır.

Çizilen resimler, yapılan heykeller Milli Mücadele Dönemi'nin **sanata** etkisidir.

Halide Edip Adıvar: Türk'ün Ateşle İmtihanı, Ateşten Gömlek. Ateşten Gömlek eseri milli mücadele dönemine yazılmış **ilk romanıdır.**

Falih Rıfkı Atay'ın Çankaya, **Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun** Yaban isimli eserleri vardır.

Kemal Tahir'in “Esir Şehrin İnsanları” ve “Yorgun Savaşçı”, **Samim Kocagöz'ün** “Kalpaklılar” ve “Doludizgin”, **Tarık Buğra'nın** “Küçük Ağa”, **Turgut Özakman'ın** “Şu Çılgın Türkler” adlı eserlerinde de Millî Mücadele Dönemi çeşitli yönleriyle ele alınmıştır.

Mustafa Kemal'in “Nutuk”, **Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'nın** “Milli Mücadele Hatıraları”, **Kâzım (Karabekir) Paşa'nın** “İstiklal Harbimizin Esasları” adlı hatırat türündeki eserlerinde de bu dönemle ilgili olaylara yer verilmiştir.

Şiir türünde ise **Kemalettin Kamu'nun** “Dumlupınar Önünde”, **Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın** “Üç Şehitler Destanı”, **Cahit Külebi'nin** “Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda”, **Nazım Hikmet'in** Kuvayı Milliye Destanı adlı eserlerinde, dönem coşkulu bir biçimde anlatılmıştır.

Halil Dikmen'in “İstiklal Savaşı'nda Mermi Taşıyan Kadınlar” isimli tablosu

İbrahim Çallı'nın “Kurtuluş Savaşı'nda Zeybekler” adlı tablosu

Millî Mücadele Dönemi, **heykel sanatına** da yansımıştır. Zühtü Müridoğlu, Nusret Suman, Hüseyin Özkan ve İlhan Koman gibi heykeltıraşlar Anıtkabir rölyeflerinde (kabartma) Millî Mücadele'yi işlemişlerdir. Savaştan sonraki dönemde Cemal Reşit Rey, Hasan Ferit Alnar, Ulvi Cemal Erkin, Ahmet Adnan Saygun, Necil Kâzım Akses gibi sanatçılar Türk müzik kültürünün birikimini Batı müziğiyle birleştirip müzik eserleri oluşturmuşlardır.

SÖZLÜK

Ateşkes : Savaşan iki gücün isteğiyle çarpışmaya belli bir süre için ara vermesi, mütareke.

Başkomutan: Savaşta bir devletin ordularının tümüne komuta eden komutan.

Diplomasi : 1. Uluslararası ilişkileri düzenleyen antlaşmalar bütünü.
2. Yabancı bir ülkede ve uluslararası toplantılarda ülkesini temsil etme işi ve sanatı.

Düzenli ordu: Her türlü eğitimi donanımı bulunan askeri güç.

Emperyalizm : Yayılmacılık.

Erzak: Uzun süre saklanabilen yiyeceklerin genel adı.

Gazi: Savaşta bulunmuş kişi. Olağanüstü yararlıklar göstererek düşmanı yenen komutanlara devlet tarafından verilen onur unvanı.

Hat: Çizgi, sınır.

Kabine: Bakanlar Kurulu, hükûmet.

Kapitülasyon: Bir devletin başka bir devlete siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda tanıdığı ayrıcalık.

Maarif: Öğretim ve eğitim sistemi.

Makus: Uğursuz, kötü.

Manda: I. Dünya Savaşı'ndan sonra bazı az gelişmiş ülkeleri, kendi kendilerini yönetecek düzeye erdirtip bağımsızlığa kavuşturuncaya kadar Birleşmiş Milletler Cemiyeti adına yönetmek için bazı büyük devletlere verilen vekillik.

Mareşal: En yüksek askerî rütbe.

Milne Hattı : Savaş Millî Mücadele'nin başlarında, Batı Cephesi'nde Türk ve Yunan kuvvetleri arasında belirlenen hat.

Milli Marş: Bir ülkenin bağımsızlığının ve gücünün simgesi olan, yurtseverlik duygusunun ifadesi olan marş.

Muharebe : Savaşta yapılan çarpışmalardan her biri.

Mübadele: Lozan Barış Antlaşması'na göre, İstanbul dışında oturan Rumlarla Batı Trakya dışındaki Yunanistan topraklarında oturan Türklerin karşılıklı olarak yer değiştirmesi.

Müdafaa : Savunma, koruma.

Müzakere: Bir konuyla ilgili fikir alışverişinde bulunma.

Sath-ı müdâfa: Alan savunması.

Seferberlik : Bir ülkenin silâhlı kuvvetlerini sefer durumuna getiren, ülkenin ekonomisini ve yönetimini savaş gereklerine uyacak biçime sokan hazırlık ve önlemlerin tümü.

Sömürgecilik: Bir devletin kendi sınırları dışında başka bir devletin yeraltı ve yerüstü kaynaklarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanmasıdır.

Taarruz : Saldırı, hücum, ileri harekât.

Taktik: Türlü savaş araçlarını belli bir sonuca ulaşmak amacıyla etkili biçimde birleştirerek ve kullanarak kara, deniz veya hava savaşını yönetme sanatı

Tatbikat: Asker birliklerini savaşa hazırlamak amacıyla, arazi üzerinde yapılan geniş ölçüde savaş denemesi, manevra.

Tekâlif-i Millîye Emirleri: Mustafa Kemal'in milli mücadele döneminde ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için yayımladığı emirler.

Terhis: Askerlik ödevini bitirenleri ordudan bırakma.

Teşkilatı Esasiye: 20 Ocak 1921'de kabul edilen yeni Türk Devleti'nin ilk anayasası.

Topyekün: Toplu olarak.

Ültimeatom : Bir devletin başka bir devlete verdiği ve hiçbir tartışma veya karşı koymaya yer bırakmaksızın, tanıdığı sürede isteklerinin yerine getirilmesini istediği nota